

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Clara Et Praeclara Methodus Parandæ Eloquentiæ,
Secundùm Doctrinam & Præcepta Cypriani Soarii è
Societate Jesu, Ad Captum Et Praxim Faciliorem
Accommodata**

Worpitz, Georg

Coloniæ Agrippinæ, 1700

Caput 16 [i. e. 15]. De Catachresi.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-68908](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-68908)

CAPUT XV.

De Catachresi.

Catachresis idem est quod *abusio*, *abusio* & *abusus* vitium est, vitium non est virtus, tropus autem debet fieri cum *virtute*, itaque *Catachresis* tropus non est. Hic primus assultus est contra hunc tropum, sed facile ei resistitur, si dicatur *Catachresim* esse *abusionem* respectu *metaphoræ*, non verò esse *in se*; *metaphora* enim ut dicitur c. 10. debet esse *verecunda*, ut deducta in alienum locum, non irruisse; atque ut precario non vi venisse videatur; at hoc *Catachresis* non curat, audacior, & liberior est, non expectat usque dum invitetur spatium ad hortos, aut eò deducatur (quod *Virginum* est, & *pudicarum matronarum*) offert se ultrò sine pudore (non tamen impudenter) hoc *virorum* est, & *honestorum adolescentium*. Unde patet posse aliquid esse vitium uno respectu, non esse tamen alio; quod amplius declaro. Vitium est, & *oculorum abusio* respectu *Virginis*, circumferre oculos omnem in partem fori, aut *irrotortos tenere* in viri gravis facie: quod item *dedecus* est in adolescente ingenuo: At minimè vitium est, si *matrona* annis adulta, aut *vir* id faciat. Simile quid cum *Metaphora*, & *Catachresi* accidit, ac per hoc etiam ab auctore distinguuntur, quod nempe *Catachresis similitudinem* admittat audacior, *metaphora*

taphora non item. Verum si definitio spectetur, adhuc aliam assignare facultas erit, habet enim Catachresis præter similitudinem, *propinquitatem*; utitur enim non tantum verbo simili, sed etiam propinquo, quæ diversa sunt; simile enim est quod convenientiam habet aliquam, licet minus perfectam, propinquum autem, quod proximè ad alterum accedit, eique vicinum est. Sic micare & nitere, ædificare ligneum equum, & fabricare, ancillari, famulari, creare & facere molestiam sunt similia, non enim habent eandem significationem, sed similem tantum, quia res non est eadem, sed similis: at cor, præcordia, pectus, & fibra non est res eadem, neque similis, sed diversa, & dissimilis. Poëta tamen & Oratores nonnunquam unum pro altero accipiunt, eod quod sibi vicina, propinqua, contermina, & confinia in re sint. Sic perlegere picturam pro aspicerè, est aliquo modo simile respectu oculi, bibere, vel haurire auribus, quod bibere ore, equitare in arundine longa vel in asino, pro sedere in arundine, vel asino. At diversa sunt, & dissimilia magis, quam similia pater, & mater, aurum & argentum, pinus, quercus, alnus, carina & ratis, & tamen unum pro altero ponitur propter vicinitatem in re; nam patrimonium dicitur etiam materna hæreditas; & matrimonium pro patris, & matris cõjunctione; parricidium autem non tantum pro patris cæde, sed etiam pro matris, fratris & sororis, ut invenire est apud Florum, Ciceronem & alios. Quare similia hic concipienda sunt.

ut con sanguinei in gradu remotiori, propinqua verò ut affines solùm, qui nihil habent ejusdem sanguinis, proximè tamen ad con sanguineos accedunt. His positis sit ista Catachreses definitio. Est Tropus, qui vocem à propria significatione transfert in alienam, vel propter similitudinem minùs perfectam (cave dicas imperfectam, non enim vitium est in se) ac minùs propriam, vel propter vicinitatem unius rei cum altera. Differt à metaphora, quod hæc nullam propinquitatem admittat, sed solùm similitudinem, & quidem perfectam, propriam & univocam; at Catachresis etiam analogam, minùs propriam & perfectam. Exempla similitudinis minùs propriæ, quàm plurima sunt etiam in sacris litteris v.g. in corde terræ, in ore gladii, in ore sacci, Ps. 20. devorabit eos ignis, pro absumet. ps. 147. dat jumento panem suum, pro pabulo. Edificavit Deus ex costa mulierem, id est formavit, ædificare enim est ædes facere. Sic dicitur ps. 88. Misericordia ædificari in cælis, id est erigi. Horatius:

Serviet æternum qui parvo nesciet uti
id est sine fine. Ut enim æternitas finem non habet, ita nec ejus servitium in hac vita. Sic Deuter. 15. serviet tibi in æternum. Sic pyxis cum propriè significet vasculum ex buxo, tamen accipitur pro vase cujuscunque materiæ v.g. ex stanno, tilia, auro &c. facto, quia similem formam habent. Sic cum Imperator olim propriè significaret ducem exercitûs, qui millia aliquot hostium

ceci-

cecidisset; jam omnibus Cæsaribus attribuitur ob similitudinem potentiae: idem est de voce *Cæsar*, quæ à Julio Cæsare originem habet, cui reliqui imperio similes. Sic catulus dicitur pullus, aut filius leonis, pardi &c. cum proprium sit canum, ita cum clepsydra proprie significet horologium ex aqua, (videtur enim aquam significat, & aqua olim, non arena infundebatur) nunc accipitur pro horologio quovis, seu arenâ, seu pulvere aureo, vel plumbeo refertum sit. Sic Petrus mortuus, dicitur homo propter similitudinem formæ prioris. Tyrannus proprie Rex olim, nunc quisque crudelis dicitur, quia similis est Regibus illis in crudelitate. Dominus proprie est, qui habet servum, subditos &c. jam quisque Domini aut Domine titulo vult honorari propter similitudinem præcellentie alicujus. Per hunc abusum etiam vagatores, & otiosi dicuntur studiosi; Monachi qui non habitant in solitudine, divinis tamen vacant, sicut illi. Rasura Cleri in vertice, corona, propter similitudinem in rotunditate cum corona, umbra in pictura (proprie enim defectus lucis inibi non est) quo modo loquitur scriptura de B. Virgine, quod Spiritus S. illam obumbravit. Sic dicimus habet brevem memoriam, leve iudicium, longum consilium; altam fecit concionem, factus sum mihi met ipsi gravis. Gravitatis enim, longitudo &c. proprie rebus corporeis, & quantitatem habentibus comperunt, sed analogice rebus spiritualibus attribuuntur. Huc

S

perti

pertinet illud Ciceronis : gladius vaginâ vacuus pro nudus. Item Terentii : hunc commendandum, & deridendum vobis propino, id est offero. Sic Seneca rostrum canis posuit pro rictu; sic dicimus; Helluo librorum, spe devoravit hanc dignitatem, fidibus vel tubâ canis fracta facit carmina, vir gregis ipse caper. Et corpore intemeratum virum, virginem appellamus. Et poëta pro nauta posuit aurigam nautis. Ovidius 1. Trist. eleg. 3.

Aurigam video vela dedisse rati.

Virgil. 1. *Aeneidos*. Campos salis ære rubabant. Et æquor pro campo. Lucretius : plantarum raptim petit æquora campi. Virgil. unâ omnes fescere pedem, hoc est navi progressi sunt.

Formosum Pastor Corydon ardebat

Alexim

id est amabat.

Exempla in quibus vicinum & propinquum sumitur pro proprio Matt. 11. Cæci vident, claudi ambulant, surdi audiunt &c. id est qui paulò antè & proximè erant claudi, cæci, surdi. Sic etiam Simon leprosus in Evangelio dicitur, cum quo Christus comedit, cum tamen cum leprosis agere vetitum fuerit; sed intellige qui proximè & nuper leprosus erat, jam verò à lepra curatus per Christum. Sic sacramentum Corporis Christi dicitur Panis Joan. 6. Qui manducat huc panem, vivet in æternum, Panis inquam dicitur, eò quod ante consecrationem panis fuerit, à vicino & propinquo. Sic in scriptura, infernus ponitur pro limbo & pro sepulchro, sunt enim loco sibi vicini.

vicina & propinqua v.g. deduces canōs meos ad inferos, descendit ad inferos. Quâ ratione etiam Poëta, Africum pro Aquillone, Austrum pro Zephyro, individuum pro individuo ponunt v.g. alnum, pium pro quercu, sunt enim cognata sibi atq; affinia. Sic etiam natrix, anguis, serpens, hydrus pro eodem accipiuntur apud eosdem. Vide synonyma poëtica diversorum, nominatim P. Jacob. Masen. carmine colligata. Utitur scriptura sacra hoc eodem modo, dum consanguineos vocat fratres, sorores. Sic Isaac dixit Rebeccam uxorem suam sororem Gen. 26. quæ tamen cognata solùm fuit ex Nachor fratre Abrahami patris sui. Quomodo Christus dicitur habuisse fratres v.g. Jacobum, Joannem, unde Matth. 12. Mater tua & fratres tui stant foris, cum tamen fuerit unigenitus. Accipitur etiam in scriptura sacra sæpius adorare pro venerari, eò quòd propinquum sit. v.g. 2. Reg. 24. adoravit Regem prono vultu. Et sæpius 3. Reg. 1. cum tamen dicat Christus dæmoni se tentanti Matth. 4. Dominum Deum tuum adorabis, quasi dicat non alium, non dæmonem &c. Sic sensus in corpore pro sensu ponitur, visus vel gustus pro tactu. Hebr. 11. Enoch translatus est, ne videret mortem. Joan. 8. Non gustabit mortem in æternum. Id est, tactu dolorem mortis non sentiet. In his enim, & similibus, dum individuum pro individuo, species pro specie ponitur, non est synecdoche, hujus enim est ponere genus pro specie, vel individuo, & contrà; non autem propinquum pro propinquo.

quo simile pro simili. In actis Anostol. dicitur Petro dormienti, calcea te caligas tuas, ubi calceare pro cingere ponitur, propinquum pro proprio. Sic pro oculis nasus, & os ponitur. Antenasum ipsi rapuit, ante ora parentis est occisus, Item triclinium, cubile, hypocautum &c. pro eodē sumi solent, incestus item, stuprum flagitium *Æneid* 6.

Totamque incestat funere classem.
Hunc ego si potui tantum sperare dolorem.

Sperare pro expectare, qui enim sperat, huic proximum est ut expectet. Quod si sperare pro timere accipias, erit abusus vitiosa, non rhetorica, sed ad Grammaticæ vitia releganda. Quemadmodum & illud Horatii:

Atqui vultus erat, multa & præclarantis.

Sed nota, non omnem vitiosam metaphoram esse Catachresin, neque enim similitudinem distorta, & inepta esse debet. Ut colere est pistore lucis, pulsare Deum precibus, mactare aliquem beneficiis.

